

Hazslinszky Tamás

**BARLANGOK A
SZÉPIRODALOMBAN**

**I.
KÖLTEMÉNYEK**

2002

Hazslinszky Tamás

BARLANGOK A SZÉPIRODALOMBAN

I. KÖLTEMÉNYEK

A Cholnoky-pályázatra készült pályamű.

2002

Tartalom

Bevezetés	5
Áprily Lajos	7
Nosztalgia	7
Az öregség barlangjában	7
A podságai forrás	7
Tél integet	8
A finále (részlet)	8
Sárréti zongoraszó (részlet)	8
Berecz Lajos	9
Baradla	9
Berényi Hajnalka—Máthé Gyula	10
Az Erdélyi Kárpát-Egyesület indulója	10
Czárán Gyula	11
A Baradlához	11
Gál Sándor	12
ki jön utánam	12
Hajnal Anna	13
Karsztvíz	13
Ballada a szomjúságról (részlet)	13
Tél (részlet)	14
Harsányi Kálmán	15
Az aggteleki barlangban	15
Jékely Zoltán	18
A barlangkutató	18
Magányosság, idegenben (részletek)	18
Az Idősárkányhoz (részlet)	18
Kadić Ottokárné	19
(Peskő-barlang)	19
Kiss Benedek	20
Látszólag munka nélkül (részlet)	20
Klein Zoltán	21
Cseppkőbarlang	21
A barlangász	21
Tréfás rímek – Mézgedi galéria	22

Kovács Lajos	23
A jégbarlangban	23
Otthon (részlet)	23
A Hejőnél (részlet)	24
Hymnus (részlet)	24
Mária (részlet)	24
A két testvér	24
Lisznyai Kálmán	26
A barlang csillaga	26
Hogy hívták Mátyás királyt	26
Reményik Sándor	28
Karszt	28
Rozvány György	29
A barlangászok verse	29
Scheer Béla	30
A Föld igazgyöngye	30
Szőke Lajos	31
Aggtelek	31
Tompa Mihály	32
Lófő	32
Csengő barlang	33
A barlang lelke	35
Denevér	36
A visszhang	37
A tengerszem (részlet)	38
A kincskereső (részlet)	38
A fénybogárról (részlet)	39
Oltárkő (részlet)	39
Diós-Győr (részlet)	39
Hegyeskő (részletek)	39
Eperjes (részlet)	40
A sztracenai sziklakapu (részlet)	40
Pusztuló erdő (részlet)	41
Tóth Bálint	42
Nagykovácsi Európa	42
Urbán János ifj.	43
Az Aggteleki barlang	43
Varga Ferenc	45
(Almási-barlang)	45

Bevezetés

Néhány éve kezdtem gyűjtögetni a barlangokkal, karszttal kapcsolatos, vagy azokat is érintő irodalmi műveket, alkotásokat, azzal a – később megfogalmazódott – szándékkal, hogy ezeket majd egy kötetben közkinccsé tegyem.

A már eddig összegyűjtött anyag (több mint 60 szerző több mint 100 műve) azonban olyan terjedelművé vált, hogy az egy kötetbe való tömörítése lehetetlennek látszott. Ezért az anyagot három részre bontottam:

I. Költemények

II. Prózai művek

III. Külföldi szerzők művei

és elsőként az *I. Költemények* fejezetet állítottam az alábbiakban össze.

A gyűjtés során nem tettem különbséget „hivatásos” és „amatőr” költők munkái között (a kettő közötti határ egyébként is nehezen húzható meg), mert úgy gondolom, hogy a barlangok világának szépirodalmi eszközökkel való bemutatása mellett helye van a – talán gyengébb színvonalú, de – kutatástörténeti szempontból érdekes verseknek is.

Igyekeztem az egyes szerzőkre vonatkozó legfontosabb életrajzi adatokat is közreadni, bár ez néhány esetben nem sikerült. A verseket – különösen vonatkozik ez a 19. századi művekre – eredeti helyesírásukkal vettem át. Ahol lehetett és szükség volt rá, a barlangok azonosítására is tettem kísérletet, tovább a szerző és a barlangok kapcsolatát is igyekeztem bemutatni.

Itt kell megjegyeznem, hogy a *Barlangok a művészetekben* konferencián három előadás is elhangzott költeményekkel kapcsolatban (Dénes György, Soldos Katalin, Székely Emese). Jelen anyag szempontjából Soldos Katalin munkája lett volna nagy jelentőségű (14 magyar költő művét tekintette át, és 124-szer találta meg a „barlang” szót). Mivel előadásának teljes anyaga még nem jelent meg (csak összefoglalása), felhasználni azt nem tudtam.

Tudatában vagyok annak, hogy – az előző bekezdésben foglaltaktól eltekintve is – a jelen anyagban közreadott 20 szerző 47 verse (versrészlete) nem teljes. Az igen széleskörű és terjedelmes magyar versirodalom teljes áttekintése még hosszabb időt követel. Szándékomban van azonban jelen anyagot folyamatosan kiegészíteni.

Áprily Lajos

Áprily (eredetileg Jékely) Lajos (Brassó 1887—Budapest 1967), költő, műfordító, szerkesztő. Témája sokszor a magány, a kegyetlen világtól való iszony, a riadt befelé fordulás, az elmúlás közelsége, de sorait rendre átszövi a természet szépsége. Természetábrázolása, természeti képekben gazdag motívumai jellemzik melankolikus hangulatokkal áthatott költészetét. A barlang többnyire szimbolikus értelemben jelenik meg költészetében.

Nem volt kimondottan barlangkedvelő, de mint az erdélyi hegyek – különösen a Bihar – szerelmese és gyakori látogatója – nyilván kapcsolatba került túrái során a barlangokkal is. Egy telet pl. a Galbina-völgyben töltött, melyről Ismayer c. írásában így ír: *Reggelre eltűntek a sugarasan odaszaladó kapaszkodó ösvények s pár óra múlva újak indultak a Lungsóráról, a Valeszkából, a Sura Popi oldalából s más barlangos, szakadékos sziklatatlanokból, ahol a barakktelepek álltak.*

A podságai forrás a Gyalui-havasok déli, mészköves részén, az Alsó- és Felsőpodsága közötti völgyben található, Izvorul Bujor néven, egykor időszakosan működött.

Nostalgia

Idegenül ver itt a szívem,
sok itt a zaj, sok a sugár.
Nagyon szeretnék visszamenni:
a hallgatás barlangja vár.

Magányom sziklabiltozatja,
sötét, sok-esztendő tanyám,
ahol a vérem dobbanását
tanútlan csendben hallanám.

Barlangtüzem ki nem világít,
fájdalmam szirtbe zárt titok.
Panaszaim sötétbe dermedt,
alaktalan stalagmitok.

S a mély ha néha megmorajlik,
hallgatom: künn a szél szalad –
s a sorsom szent bűvópatakja
tompán zuhog a föld alatt.

Az öregség barlangjában

Öregség – rangja Vénség is lehet –
szíjas, szikár kézzel csuklón fogott,
s barlangba vitt. Riadtan nézem ott
a roham-jelre váró szörnyeket.

A podságai forrás

Ott él vöröslő sziklafényben:
örökre sajtó sziklaseb.
Erdők csillagmohos csodája
sohase volt rejtelmesebb.

(Dárdájával tán itt kutatta
a föld szívét egy ős titán
s a bűn helyén bilincses átok
maradt a bős zűrés után:)

Vize egy zengő pillanatra
a fényre néha felbuzog –
de börtönébe visszarejtik
az alvilági mágusok ...

Szeretnék Podságára menni,
mikor a nyár nagyon nevet.
Patak-parton meglátogatnám
titokzatos testvéremet.

Pihentető kövére dülve
várnám, míg jó a szent varázs
s a rejtett földalatti jelre
felcseng a boldog buggyanás.

Meghallgatnám a vallomását,
a vívódást, amely örök.
S magam sorsát is szánva szánám,
ha börtönözve bűg s hörög.

Tél integet

Hajnalban deret hint az égi kék.	Csak lelnék barlangot, mely befogad,
Eltűntetek már, mókusok, pelék?	hogy zsibbadásba öljem gondomat.
Befogadott-e régi odvatok?	Sziklás, védő odut, hol alhatom,
Dióimtól szörnyen meghíztatok.	hol nem tudom: van háború és atom.
Vajjon szigorú lesz-e teletek?	Aludnám, míg indul a hó-zene,
Szeretnék elaludni veletek.	éber patakszó felébresztene,

a betömött odut kibontanám,
kilépnék és új nap ragyogna rám.

A finále

(részlet)

...
Csak csöndre várok és komor követre
s barlang-homályba visszaroskadok.

Sárréti zongoraszó

(részlet)

...
Sziklafalak közein barlang-üregek csalogatnak
s int a magasban a szűz, csillagos arcu gyopár.

Áprily Lajos összes versei és drámái
Szépirodalmi Könyvkiadó 1990.

Berecz Lajos

Berecz Lajos (Jósvafő 1934—), ifjú korától a Baradla-barlang túravezetője, majd nyugdíjazásáig a barlangüzem vezetője. Jakucs László mellett több kutatómunkában vett részt (Béke-barlang, fagyúfáklyás expedíció). Ezek és a munkája során szerzett élmények ihlették az alábbi vers megírására.

Baradla

Az öreg Baradla titkot rejtő mélyén,
Hol cseppkövek ezrei ölelnek körül,
Néma áhítattal állj meg futó ember!
Itt évmilliók szólnak Hozzád örökül.

Ahol egykoron még ősapáink jártak
Fagyúfáklyák vörös lángjai alatt,
Most reflektorfényben sziporkázik minden,
S százezer arcon ül döbrent csodálat.

Földalatti tavak csillogó tükörén
Villan fel a titkok ezerféle arca,
A Természet vall benne időről és térről,
S örök rabja marad, aki egyszer látja.

A rejtelmes barlang ezernyi cseppköve
Míntha hívogatva intene feléd...
Jöjjél hozzám ember, hallgasd meg titkomat,
Járjad ismeretlen méhem rejtekét!

Előre hát... tovább! Kutatók előre!
Tárjuk fel e világ csodás útjait!
Előre világít karbidlámpánk fénye,
A vén Baradla várja szerelmeseit!

Karszt- és Barlangkutató Tájékoztató
Budapest, MKBT 1959. dec. p. 52.

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület tagjai által írt és Gerzon Béla által megzenésített induló tervezetként jelent meg az egyesület lapjában. Az Erdély szépségeit megéneklő, felsoroló szöveg a barlangokat és díszeit is megemlíti. Nincs tudomásom arról, hogy elfogadásra került-e az egyesület hivatalos indulójaként?

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület indulója

(tervezet)

Fehér gyopár, hegy leánya,

Kárpátok virága

Erdély csodás szép vidéke

ősi regék, s mondák földje

Kárpátoknak bérceit

Völgyeidnek mélyeit

Elődeink nyomán járjuk

Hangod hívó szavát várjuk

Havasoknak ormán termett

Vízesések martja mellett

Fehér gyopár, hegy leánya

Kárpátok büszke virága

Fehér gyopár, hegy leánya,

Kárpátok virága

Tengerszemek fényes tükre

Barlangjaink cseppkő éke

Kristálytisza patakok

Vízesések, zubogók

Ti vagytok a szívünk álma

Lelkünk nemes óhajta

Havasoknak ormán termett

Vízesések martja mellett

Fehér gyopár, hegy leánya

Kárpátok büszke virága

Kárpátok büszke virága

Erdélyi Gyopár

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület közlönye 1997. 3. p. 62.

tervezetként
ló szöveg a
a került-e az

Czárán Gyula (1847 Seprős—1906 Menyháza), földbirtokos, turisztikai szakember, a Bihar hegység és több barlangjának feltárója; jórészt saját költségén hozzáférhetővé tette a hegység természeti szépségeit, több írásban (Erdély) és önálló kalauzban ismertette azokat. 1893-ben felkereste a Baradla-barlangot. Barlanglátogatása során szerzett élményei, tapasztalásai nagy hatással voltak rá, és versírásra ihlették. A vers híven tükrözi Czáránnak a természet alkotásai iránt érzett csodálatát és elkeseredését természeti értékeink elhanyagolását látva.

A Baradlához

Építőd dús-pazar kezekkel hinté
A díszítésnél kincseit reád;—
A szivárványnak gazdag színpompája
Borítja tündértermeid falát
Hullámszik fel 's alá bennünk az érzés:
Emitt köröttünk minden – tünde báj,
Odább minden komor, – elüli lelkünk
Sötét, nyomasztó, rémes borzadály
Emitt tündöklő csarnokát a menynek
Tárod fel bámuló szemünk előtt; –
Odább magunkat lent a pokolban látjuk,
Kik fen a menyben voltunk még előbb.

Csodáidat kiraktad drágakövel,
Hogy rátekinthe káprázik a szem
Mindenfelé dísz, ragyogás, fény, pompa
– Remekbe alkotott Ó – úgy hiszem. -
Csak egyet, egyet mégis elhibázott:
Hogy magyar földre, hozzánk helyezett,
Nekünk adott, – kik nem törődünk véled,
Nem tudjuk, meg nem értjük becsedet.
Nyugatnak népe, hogyha bírna téged,
Csodádra járna ott a félvilág
És mi? – kormot kenünk rá, összezúzzuk,
Mit a Természet készen **szépet** ad!

Hazslinszky Tamás: Czárán Gyula
Karszt és Barlang 1986. II. p. 119.

Gál Sándor (Búcs 1937—) szlovákiai költő, prózaíró, publicista; a Szabad Földműves szerkesztője, a kassai Thália színház dramaturgja, A Hét riportere, Madách- és József Attila-díjas.

ki jön utánam

éjszakára új éjszaka zuhog óra hó
szélre szél nehéz márványutak
épülnek szememben meghalt
borókabokrok lábainál s lent a mélyben
hol a karszt vizei keresik a fényt
évezredek lüktetése még még még
hiányzó kiáltások a fémtenger felett
ködbe felhőbe öltözött reggel árnyai
eltévedt mozdulataim az űrben
a nem létező magasság ölelésében
eső képében kopogó fájdalom
ó ki jön utánam a halál csarnokaiba
megkeresni a nyugalom lábnyomait

Gál Sándor: Kőlapok

Madách Könyvkiadó, Bratislava 1973.

Hajnal Anna

Sándor

Földműves
József Attila-

Hajnal Anna (Gyepűfüzes 1907—Bp. 1977), költő, író, műfordító; Baumgarten- és József Attila-díjas; mitológiát teremtő költészetében a létezés kozmikus teljességét keresi. Tárgyias szemlélete, a dolgok gazdag lüktetése, áradó örökléte és a növényi-állati életvegetáció zenei-himnuszis formákba oldódik (Új Magyar Irodalmi Lexikon). Verseiben sok helyen jelenik meg a természet – köztük a barlang—karszt-téma is.

Karsztvíz

csöppenek, cuppanok, cupogok,
gyűlök és gyülemlek, csicsegek, csivogok
visszhang nem felel
elnyúlok, elfolyok, susogok
susogok, littyenek, éneklek, öblögök
visszhang nem felel
kavicsos ágyamon áramlok,
köveket görgetek, felugrom, loccsanok
visszhang nem felel
szűk torkon átsuklom, bő teknőt csapkodok
hullámlok, elnyugszom, sötétben mormogok
visszhang nem felel
[magammal egy vagyok, együtten
folytonos folytonan én szólok magammal
visszhang nem felel]
zokogok nem felel, nevetek nem felel,
tudom csak magamat, hallom csak magamat
visszhang nem felel
alacsony bolt alatt áramlok magammal,
cseppjeim sötétben, fodraim sötétben
visszhang nem felel
kik szívtok fujtatva, kik isztok kotyogva
nem leszek kevesebb, nem leszek apadtabb
visszhang nem felel
kitelik belőlem, ketyegve áradok
időtlen sötétben magammal egy vagyok
visszhang nem felel

1974. szeptember

Ballada a szomjúságról
(részlet)

...

Ezüst bástyák közt hűsen laktunk,
nagy tornyokat jégből rakattunk,
fürödtünk földalatti tóban,
úsztunk barlangos mély folyóban,

...

1937. május

Tél
(részlet)

II.

A medve alszik... vele alszom én...
bár künn a hóban megmaradt nyomom,
csak álmodtátok hogy ott jártam én,
s álmomba nem követhettek nyomon.

Barlangom ezer ívelt fala jég
s különös hideg tüzek égnek benne,
és szívdobogva áll körém a csend...
fél hogy felébrednék ha megpihenne.

1935. december 27.

Hajnal Anna összegyűjtött művei
Magvető Kiadó 1980. I. köt.

Harsányi Kálmán

Harsányi (1896-ig Hlavács) Kálmán (Mezőkövesd 1876—Budapest 1929) költő, író, műfordító. Az Új Idők és a Budapesti Hírlap munkatársa, később a Magyarország színikritikusa. A Petőfi Társaság tagja. Több verseskötete, regénye jelent meg, a Nemzeti Színház sikerrel játszotta Ellák c. történelmi tragédiáját. Jelentősek műfordításai. A Baradla-barlangban tett kétszeri – a második illegális – látogatása, az ott szerzett benyomásai a barlangról szóló vers írására ihlették, melyből kitűnik, milyen nagy hatással volt rá a barlang.

Az aggteleki barlangban

Négy fűrgelábú, lomha lángolású,
Szűk, pisla lelkű vén turistafickó,
Egy jámbor, locska vezető, s mi ketten,
Öt órát jártunk lenn a föld alatt.
Fölséges út, közömbös útítársak,
Mély, titkos némaság, s gyarló szavak.
Nem így gondoltam és füledbe súgtam:
"Gyerünk el egyszer ide, egyedül!"
Most itt vagyunk. Jöjj. Én vezetek végig.

Hús, csillagfényes, októberi éj.
Az őr már alszik, lámpafény sehol.
A száztorkú föld egyik tátott szája
Ott vár bennünket lenn a sziklafalban.
Kemény, hideg, de békés kő-ajak,
Nem csappan össze a hátunk mögött,
Rég fölpeckelte az idő, s az ember.
Jöjj, surranjunk be; burkolózz be jól,
Ne lássék ki csukjából csak szemed,
De látó lelked legyen meztelen.
Ne riadj meg, a kezdet undorító,
Csak sár és sár, mint minden kezdeté.
Miénk is az volt, ős-szülők a sár,
De sohse bánd, tapodd! ... már elfeledtük,
S rég megtagadtuk, hogy velünk rokon.
Néhány lépést még ... S most gyujtsunk világot.
Borzongsz? Az első perc borzalma ez,
Mely minden nagyság látására elfog,
Mely emberésszel föl nem érhető.
Valami nálunk több van ideleenn,
De hogy mi, azt csak lelkünk sejtí meg,
Amelyre félt, s esdett súllyal borúl,
Mint óriás szárny hűvös sziklacsúcson
A gyenge, vézna sasfiók fölébe.
Félelmes; nyom; sötétben suhanó,
De véd, körülvesz, átfog és fölemel.
Valami nálunk több van ideleenn,
Mi térdre ejt és mégis átölel.
Menjünk tovább ... Már köre hág a lábam.

Rúgj vissza minden rátapadt sarat
Oda, hol az a bordacsont fehérlik,
Sáros sírjából árván fölmeredve,
S mely emberé volt egykor; emberé,
Ki gyáván kullogott le – sárba fűlni,
Míg künn a bátrak fényes napvilágon
Kacagtak szembe élettel, halállal.
Azóta hány új sarju nőtt fölöttük,
S barmon, bogáron, felhőkön keresztül
Hány ezer élet része lett belőlük!
Harmatban oldva, párává foszolva,
Csillogva szálltak föl a napsugáron
És visszahulltak s újra visszaszálltak,
Betölteni a legszebb hivatást:
Örökké élni, mindig egynek lenni,
Haláltalan, a végtelen egésszel.
E gyáva csont kikapcsolá magát
A körforgásból; meddön vesztegel
Tízezer éve, aszva, zsugorin.
Holtabb e kőnél, mely előtte élt már
És szomjan itt, s szomjan issza most is
A felhők mézét, a patak tejét
A szikladajkák emlőin keresztül,
Míg csappá nőtt parányi kristály-teste,
Sudárrá fejlett, oszloppá dagadt,
Árbóccá nyúlt, s torony lesz majd belőle,
Mely nekiront e roppant boltozatnak,
Kifűrni vágyva, hogy meglássa egyszer
Szép mostoháját, a dicső Napot.

Oh nem halál ez és nem éjszaka,
Melyet most fáklyánk földérintni látszik!
Itt is van élet és a napsugár, bár
Fekete keztyűs kézzel, itt is épít.
Az ő lelkével átítatva jó
Sok milliónyi kis vízcsepp-követ,
S az ő nevében kő-erdőt teremt.
Fehér nyírfákat sötét sziklalomballal,
Nagy szálfenyőket zöld kristálymohával

Ezüst cserjéket, odvas törzseket,
 Csipkés lombsátrat, ág-bog kupolát,
 Oly méltóságos lassan, hogy mi róla
 Mohó lázunkban, kérész-agyvelónkkal,
 A napvilágon nem is álmodunk.
 Ez erdő itt előttünk meg se rezzen.
De érezz át egy ezredévet
Egyetlen pillanatban, s láss belőle
 Tízezret, – úgy e rengeteg buján
 Sarjad föl, bomlik és fonódik össze,
 Reszket, remeg, csókot vált, nő, terem,
 Léleklizik s él szemed láttára folyvást.
 Levéllé pattan minden kő-rügye
 És kivirágzik, új hajtást fakaszt,
 Gyümölcse hull, avarja mállik,
 Új sarja nő – s e tompán hulló cseppek
 Délővi záporban szakadva hullnak
 Az elvetett kicsiny kristály-csírákra.
 Oh nem halál ez és nem éjszaka,
 Csak lassú élet, s mély, titkos, nagy árnyék,
 Mely árnya tán csak egy szelíd mosolynak.

Sötét, nagy árnyunk fönn a sziklabolton,
 Nézd, ott hogy ing, leng, olyan feketén,
 Mint gyászhajón a bakacsín-vitorla,
 – Pedig mosolygó arcunk árnya csak.
 Egy gyöngyvirágszál megdermesztené
 A legbátrabb szívet, ha hosszú árnya
 A gyertyánk lángjától felé suhanna,
 A minden kelyhével egy-egy brontosaurus
 Rémképét vetné e békés falakra.
 Szeretnék egyszer így remegni, félni
 És tudnék is, – talán ha ember-árnyat
 Sejthetnék ott a kő-fák lombja közt ...
 Nézd ezt a sziklát, mily csodálatos!
 A Koh-i-noorok millióival
 Úgy csillog-villog, tündöklük, ragyog,
 Mint egy megdermedt gyémánt-zuhatag.
 Ha ez valóban gyémánt volna mind,
 A rémülettől most megfagyna vérem;
 Minden szurdikban embert sejtenék,
 Husángos öklöt, baltát, puskacsőt,
 Tört, hurkot, sóvár, vérszomjas szemet,
 Mely égő gyűlölettel rám tapad,
 Mert én is elvihetnék kívüle
 Egy mákszemnyit e gyémánt-áradatból!
 Mi volna itt, ha ez a zuhatag
 Gyémántosan tajtékzanék elénk?
 Bokáig állnánk vérben, tetemekben,
 S e roppant csontház hörgő jajszavakkal

Feszítené mértföldes sziklaltoltját.
 Hol volna akkor itt e mély, magasztos,
 Fölséges csönd? ... Ki tudná elcsitítani
 A féltuton levert sóvárok átkát,
 A kapzsig jáját és a kijátszottak
 Dühödten síró üvöltéseit,
 Kik országot, hírt, királynő-erényt
 Szerettek volna vásárolni mind
 Egy csillogó, öklömnyi véres kőért!
 Hol volna akkor itt e mély, magasztos,
 Fölsége csönd?

Most itt jár körülünk.

Fölöttünk leng, s lágy fátyolába burkol.
 Mélységes csönd, de csönd, nem némaság!
 A hulló csöppek tompa csobbanása
 Minden kő-húron halkan átremeg
 És mélyszavú gordonkaóriások
 Búgó sóhajja hallik, hangtalan.
 Hogy nő, dagad e fölséges zene
 És mégis csönd, mélységes csönd marad!

Nézd, ott a boltos sziklamennyezetről
 Mily méltósággal csüng alá fejünkre
 Az óriási kő-sípok sora,
 Mint épülő, fölséges orgona.
 Egykor betölti majd e csarnokot
 És zengeni fog, ha átsóhajlik rajta
 A hűlő Föld végső lehellete,
 A dermesztő, páratlan, jéghideg,
 Mely minden sípot végig megrepeszt.
 Micsoda fűgát zeng el akkor itt
 A kupolák dübörgő rianása,
 A sziklabordák szerteroppanása,
 A kő-inak hasadva pattanása,
 A recsegő bolt harsogó zaja,
 A megrepedt kősípok jajszava!
 Micsoda fűga zeng föl akkor itt,
 Ha odafönn a fényes napvilágon
 Mindennek vége, s minden néma már!
 Micsoda fűga zeng föl akkor itt,
 Ha megszakad e mély, magasztos,
 Fölsége csönd!

Most itt leng körülünk.

Száz roppant öblű nyelvetlen harang
 Torkából árad tompán, feketén
 És végigömlik vak, semmit sem értő,
 Siket, tudatlan lelkeinken.
 Valami nálunk több van ideleln ...
 Egy súlyos szó, mely nem betűkből áll,

Egy súlyos kéz, mely test nélkül való,
 Egy néma könny, a melynek sava nincs,
 Egy néma himnusz, mely mitsem dicsér,
 Egy nagy titok, mely maga az igazság,
 S egy nagy igazság, mely örök titok.
 Úgy érzem, hogy velünk van most az Isten.

Oltsd el a fáklyát ... Húnyd le a szemed,
 Hogy jobban láss ... én már lehúnytam.
 Imádkozzunk! — Ha tudnék! Nem tudok!
 Minden szó durva és tisztátalan,
 Csak ez a mély, borús csönd az imádság,
 Imádkozzuk el ezt a csöndet ...

Ámen!

Turistaság és Alpinizmus

II. (1911—12) évf. p. 341—345.

Jékely Zoltán (Nagyenyed 1913—Budapest 1982) költő, író, műfordító; Áprily Lajos fia. Erős a kötődése Erdélyhez, annak történetéhez és irodalmához. Jelentősek műfordításai. Apja nyomán a természet is jelentős szerepet kap költészetébe. Vértés Lászlóhoz személyes kapcsolat fűzte.

A barlangkutató

Vértés Lászlónak

Ballag a barlangkutató:
csodálatos világban él ő,
cseppkő várja s száztitkú tó
s mindég a barlangról mesél ő.

Lámpása van s gumi-ruhája;
ha helyét itt fenn nem leli,
olykor napokra elnyeli
útvesztős barlangok homálya.

Útat tör medvék ösvényén,
bevilágít minden sarokba,
szakállas árnyékát a fény
titkos-jelű falakra dobja.

Denevérek szállják körül,
hátára mész-erek csorognak,
de kedve felcsap és örül,
ha nagy fogak rávicsorognak.

S mily furcsa érzés járja át,
s hogy reszket szót keresve szája,
ha az őseember lábnyomát
valami zugban megtalálja!

(1953)

Magányosság, idegenben (részletek)

Révült szentemberek Théba sivatagában,
bozontos remeték barlangotok zugában,
hajósok, akiket a hullám kivetett:
e hat nap már elég, ismerlek titeket.

...

Anyanyelveteiket is szépen elfeledve,
egyre finomodik a fül az énekekre,
melyek indákon és vad pókhálókon át
végre megzendítik barlangotok falát.

...

Az Idősárkányhoz (részlet)

Mily barlang ont ránk szakadatlanul,
a foghatatlan és elfogyhatatlan!
Nap-napra omlik, év hamvába hull,
te élsz, tombolsz szünetlen áradatban.

...

(1958)

Dr. Kadić Ottokárné

Dr. Kadić Ottokárné, a múlt század első fele barlangkutatásának meghatározó egyéniségének felesége, aki a Peskő-barlang férje által vezetett 1934. évi ásatásán is részt vett. Élményeit cikkben adta közre és mint írja: „A Peskő-barlang alján a letűnt nyár folyamán, messze a főváros zajától, gond nélkül boldogan eltöltött egy hónapi élet képét még a következő strófákba is foglaltam:”

Folyik a nagy munka a Peskő-barlangban,
Örül a professzor, hogy most újra itt van,
Beosztja a talajt egynéhány négyszögre,
Mozog a mérőléc bizony nagy sebtibe.
No fiúk, most szépen ki-ki a helyére,
Forgassuk a földet a tudomány kedvére!
Jön elő medvecsont, rénszarvas is szépen,
Csak épp a paleolit bizony nagyon gyéren.

Ámde még messze van júliusnak vége,
Szörnyű nagy kedve van egy orinyák pengére.
Az orinyák pengének nagy volt a keletje,
Szerszámját az ősember a mennyekbe vitte.
Dolgozik a kapa, no meg az ásó is,
Fordul a talicska napjában százszor is.
Így dolgoznak ők mind nagy egyetértésben,
Amíg csak este lesz s haza mennek szépen.

Itt a Peskőházban, itt sem pihen senki,
Most lesz az estebéd, forog hát mindenki.
Előjön krumpli, gomba, meg szalonna,
Nem is marad éhen sem apraja sem nagyja.
Ha aztán kiürül bogrács, tányér, csajka,
Szomjukat önékik a forrászive oltja.
Amott a kis patak, vize szint' oly tiszta,
Messziről az őz is idejön és issza.

Nini Maca cica most áll éppen lesbe,
Feni fehér fogát egy kövér egérre.
Ha aztán nem akad egér a horgára,
Befelé somfordál s búsul bánatába.
Mosolyog mindenki megbékélt víg arccal,
Megvan elégedve a napi munkával.
Kigyullad a galy is, ropog a száraz fa,
Ez a barlangkutatók utolsó munkája.

Öten ülnek körül a lobogó tüzet,
Mesélnek egymásnak gyönyörű meséket.
Legtöbb érdekeset köztük Miklós tudja,
Csöndes humorával sorra min d elmondja:
Volt egy tisztelendő városnak főpapja,
Fösvény volt, fukar volt az ebadtája.
Ha vacsorát adott és hogy azt behozza,
Nem evett, nem ivott, két hétig koplalta.

Nagyokat nevet rajt' Guszti a tűzmester,
Bökdösi a tüzet a botja végével.
A professzor úr is hallgatja csendesen,
Közben a barlangot forgatja eszében.
Jancsi a nagy gyerek el van ám foglalva,
Cigarettaikat ő szaporán sodorja;
Érzi, hogy nagy fiú, tizenhat éves ma,
No meg aztán nincs is itt az édesannya.

A háznak asszonya örül a szép estnek,
Zöldgaly a kezében, szunyogokat kerget.
Egész nap ott forog a gyertyánfa alatt,
Mossa, válogatja a gyűjtött csontokat.
Most elmond egy mesét a szép Peskőházzal,
Egy délceg vadászról, s egy csinos
asszonyról.

Szerették ők egymást forró szerelemmel,
Zálogát szent frigyüknek itt temették el.

Így borul reájuk lassan az alkonyat,
Kialszik a láng is, csak parázs marad.
Repdes a denevér, megszólal a bagoly,
Égen a holdvilág s a csillag bujdosol.
És ha már közeleg az este kilenc óra,
Bemennek szép csendben a Peskőházba,
Az ágyuk megvetve, fejük alatt szalma,
Fohással ajkukon térnek nyugovóra.

Kiss Benedek (Akasztó 1943—), költő, műfordító, Radnóti- és József Attila-díjas. Líráját asszociációgazdagság, a költői látás elevensége jellemzi.

Látszólag munka nélkül
(részlet)

Szeretem az ilyen borulatot
így délután,
amikor hamut hint fejére a világ,
hamuszín fellegek lógnak
hamuszín állványzatok fölött,
s egyszerre halkan megered az eső.
Régi barlangok homályára emlékeztet,
denevér-homályra,
ahol állatbőrökön könyékre dőlve
elhevert a régi vadász.

...

Szép versek 1981.

Magvető Kiadó 1982. p. 241.

Klein Zoltán (Nagyvárad 1913—) munkásturista, majd a nagyváradi turista-hivatal munkatársa, majd gyárrészleg-vezető; jelenleg az USA-ban él. 1999-ben megjelent könyvében bihari emlékeit gyűjtötte össze prózában, versben és képekben. Az alábbiakban között verseiből, de a kötetében megjelent prózai írásaiból és fényképeiből is kiderül, hogy a Bihar számos barlangját, karsztjelenségét kereste fel többször is, és noha nem tartotta magát barlangásznak, a barlangok világa közel állt szívéhez. Bizonyítják ezt a kötet prózai fejezetei, melyek között több barlanglátogatást, -túrát ír le (A medve – Galbina-szurdok, A bűvópatak – Ponor-rét—Csodavár—Galbina-forrás), s külön fejezetet szentel a bihari barlangászatnak is.

Cseppkőbarlang

Mézgedi barlang
 öreg sziklavára.
 Becsorog az eső
 minden kis zugába.
 Csorog-csepeg minden
 padlástól pincéig,
 de lakója mégis örökké dolgozik ...
 A lakó vén szobrász,
 ki évezredek óta
 bizarr figuráit
 cseppkőbe álmódja,
 csillogó-villogó
 kristályba formálja...
 A hosszú éjszakákon,
 amit megalkotott;
 elkészült a HÓHÍD,
 A FRIGYSZEKRÉNY,
 A TEMPLOMI SZÓSZÉK,
 A KIRÁLY ESKÜJE.
 Csodavilág ez ott lent,
 a föld mélyébe'.

A lámpád fénye
 remegve ráesik
 A HÁROM PÁRKÁRA,
 kik sodorják-fonják
 az élet fonalát...
 Majd végül elvágják!
 Így döntvén el
 a halandók sorsát!
 Az ÖRDÖGNYAK-nál
 Vigyázz! El ne bukj!
 Int a VÉGZET UJJA.
 Mert a sötét úr,
 mely előtted tátong,
 a POKOL KAPUJA!

*

A vén szobrász a figuráit
 lassan-türelmesen formázza.
 Nem siet, nem érinti őt
 az idő múlása!

A barlangász

A kicsi barlangpatak
 sejtelmes zúgása
 egy föld alatti világ
 üzenetét hozza...
 Mesél egy csodás
 tündérvilágról,
 bizarr formájú
 cseppkőfigurákról.
 Egy ismeretlen világ
 titkait meséli,
 de az üzenetét csak
 a barlangász érti...
 Otthon van ő
 ebben a világban,

a barlangi, örökös,
 sötét éjszakában.
 Mind tovább-tovább
 úzi és hajtja őt
 a megismerés vágya,
 ösztönzi, sarkallja
 a kutatás izgalma.
 És a legnagyobb
 díja, elégtétele,
 ha egyszer elsőnek
 eshet lámpájának fénye
 egy ismeretlen
 barlangrészre...

*Tréfás rímek
Mézgedi galéria*

Mézgedi barlang,
őreg már a háza.
Fedelén több a rés,
mint lik a rostába'...
Becsorog az eső,
a KLASTROM beázott,
fültre húzták a csuklyát
a VÖRÖSBARÁTOK...
Csorog-csepeg minden,
a DÍSZTEREM is ázik,
JÁKOB KÚTJÁNÁL a víz
már felér bokáig.
A HÓHÍD alatt is víz,
a KÁPOLNÁBAN tócsa.
Esernyőt tart feje fölé
MATER DOLOROSA...
Nyirkos és huzatos
a PLUTO MAUSOLEUM.
Jól jönne itt most
a meleg PURGATÓRIUM...

Így dohog PLUTO
nagyot tüsszent, köhög,
rossz bőrben van itten
ez a szegény ördög...
Riadót fúj a LEHEL-KÜRT,
jönnek a csendháborítók,
a cseppkötördelők,
az ORGONA-kongatók,
a VÖRÖS CSUKLYÁS HÓHÉR
úgy áll őrségben
a VÖRÖSTORONY-
SZOROSNÁL,
mint hajdan Leonidász
állt Thermophilénál...
A denevérek is tiltakoznak,
nagy a harci zaj, a lárma,
mérgeesen kapaszkodnak
a csendháborítók hajába.
Aztán újra csend,
mint volt évezredekén át,
és a víz lassan, türelmesen
tovább bontja, építi.

*Klein Zoltán: Emlékek a bihari hegyekből
Bihari Napló Kiadóvállalat, Nagyvárad 1999.*

Kovács Lajos

Kovács (Kováts ?) Lajos (Kisgyőr 1856—?), író, költő, irodalomtörténész. Miskolcon és Sárospatakon tanult, tanári és papi vizsgát tett. 1889-től Miskolcon tanított.

Költeményei, regéi jelentős részének témája ill. helyszíne a Bükk hegység és környéke, de Tátra, a Felvidék és Erdély hegyei is, melyeket – verseinek tanúsága szerint – gyakran keresett fel. Minthogy e természeti tájakon sok barlang található, költeményeiben is sok barlang szerepel.

A *Jégbarlangban* c. vers nyilvánvalóan a Dobsinai-jégbarlangban tett látogatását eleveníti fel. A *Mária* c. hosszú (30 oldal), történelmi tárgyú (Nagy Lajos és leánya, a címbeli Mária) költői elbeszélésébe beleszólt szép, szemléletes barlangi részlet minden bizonnyal az Anna-barlangról szól (annak ellenére, hogy Nagy Lajos korában a barlang még nem volt ismert). Az *Otthon* c. vers részletében a Kis-fennsíki Kőlyukat említi. A *Hejőnél* c. költemény idézett részlete a patak forrásvidékének – Miskolctapolcának – valamelyik üregére utal. A *két testvér* c. erdélyi rege Firtos és Tartod, a jó és rossz tündér párharcát dolgozza fel, melyben a képzeletbeli barlangok tündérek és ördögök, óriások és törpék lakhelye (a témakör több erdélyi feldolgozásban is szerepel).

A jégbarlangban

Egykor a föld keblében
De boldogok valánk,
Midőn a jégbarlangban
Viszhangzott fel danánk.

Nem állt bosszút rajtunk a
Barlang zord szelleme,
Bizonnyal a nők bájos
Szépsége győzte le.

Mint fehér kagyló borúlt
Felibünk a fedel,
Lelkünk tündér-varázsban,
Hosszan ringatva el.

A csillogó jéglapon
Megtört a lámpafény.
A dal meg elenyészett
A barlang rejtekén.

Álltak, fényben remegve
A mord jégoszlopok,
Most is látom, hozzájuk
A csermely hogy zokog.

Lábaik mossa halkan,
Kérlelve esdekel,
De azok nem törődnek
Tiszta könnyeivel.

Majd lefutott velünk a
Föld mélyebb keblibe,
S láttuk, hogy a vén földnek
Nincs más csak kőszive.

Kőszive van a földnek,
Érzéketlen, kemény,
Jéghideg kebelének
Legmélyebb fenekén.

Szóltunk: „Fel-fel a földnek
Fagyos, vén kepliből,
Még e tündérfény között
Ifjú szívünk kihűl!”

És így a jégbarlangot
Vidáman elhagyánk;
Noha mi ott, valóban
Mind boldogok valánk.

Otthon
(Részlet)

...
Bejárom: „Gáspár-süllyedés”-ét,
Tévelygek: „Gábor-kő” felé,
Megnézem a bús: „Vész-verés”-ét,
Állok a mély: „Kő-lyuk” elé.

Fegyverem ott dörögve szólal,
A barlang csendje jajra vál . . .
Társalgok a Mindenhatóval
A mély titkok kapuinál.

...

A Hejőnél

(részlet)

...
 Panaszom elhangzik, mikép a Hejőnek
 Elhangzik panasza;
 Bár anyjához, annak ringató ölébe,
 Ki őt felnevelte, nem vándorol vissza.

Első kedvesínek a szomorúfűznek,
 A rezgő nyárfának
 Örökre búcsút mond, mély bölcsőjének is,
 A titkos hegykebel csengő barlangjának.

...

Hymnus

(részlet)

...
 Megkérdezi a zúgó erdő falombjait,
 A redős sziklákat, a sötét barlangot.
 A völgyek elrejtett, vadon virágait,
 A danoló madárt, a csacska viszhangot.

...

Mária

Költői elbeszélés

(részlet)

...
 Egy híves forrásnak tövétől nem messze
 Csepegő barlang van ékesen elrejtve.
 Elfujta fél-száját szilaj víz zúgója,
 Tetejéről esvén le arany csurgója.

Ezer-újjú páfrán hajlik a szájára,
 Megfürdött fény tör be, nap rezgő világa.
 Nagy Lajos lányának régi kedves helye,
 Barátnéjával hát rejtli magát benne.

– Kristály vízesések zúgnak a barlangban,
 Hótiszta alakok, szobrok állnak abban.
 Harci állásban itt szobor Herkulesnek,
 Amazonok, fehér karral szembe' velek.

– Óh Hellás! hol dalod olympi csarnoka?
 Sehoh! ... De nem! Rejti vén Bükk sötét moha.
 Megkövült istenid elmosódnak messze,
 A barlang homályán eltűnve, elveszve.

Fent rémlik góth-torony, százszípú orgona,
 Lent koporsók, fenn angyalok kórusa.
 Emitt Luxor, Karnak, Memphis, romba, mélyen:
 Amott Szemiramis áll függő kertjében.

Lent a végtelenben a pokol sötétül,
 Bús-partú Styx bömböl, böng gyilkos öbléből.
 Az átkozott lelkek országa sír, jajgat:
 Gyötri az Al-világ, nem talál nyugalmat.

...

A két testvér

Rege

(részletek)

...
 – Ámde maradásuk ezek is megbánták,
 Mert az óriások őket elragadták.
 Feleségül sötét barlangjukba vitték:
 Ezek nemzetsége a gnómok, törpék.

...
 Lakása legelsőbb volt kristálybarlangban,
 A ragyogó pompa nagy, leírhatatlan.
 Messze a föld alatt égi-fény derenge,
 Számos tündér szőtt, font mindenik terembe'.

...
 Firtos, a jó tündér, csendes, szelíd estve
 Ül varász-sípjával barlangja elejbe.
 A falvak gyermekit bűv-dala felcsalja,
 Ajándékot nekik bőven osztogatja.

...
 – Firtos jó szívének fájt ezt nagyon látni,
 Engedi barlangját hegy-méhébe szállni.
 Aranyos-virágú kertet rak felette:
 Mindenik virágban egy-egy gyermek lelke.

...

– Mikor így bolyongna, egy nagy hegytetőben
 Kincses barlangjukra ráakad véletlen,
 Ki s be hemzsegnek az idétlen kis gnómok,
 Ki fegyvert kovácsol, ki önt forró ólmot.

...

...
 Majd titkos barlangon felviszi a várba,
 Fekteti hófehér függő aranyágyba.
 Fogadják százszor is, hogy egyek maradnak,
 Hét-orzágra-szóló lakodalmat csapnak.

...
 – Tartod vár alatt egy beomlott barlangba
 Vagyon a pokolnak levezető útja,
 Belép nagy vidáman, megy, ahogy csak mehet
 Vastag ott a setét, hogy harapni lehet.

*Kovács Lajos: Költői elbeszélések, regék, mondák, leírások
 Buda-Pest 1885. p. 333.*

Lisznyai (Damó) Kálmán (Herencsény 1823—Buda 1863), ügyvéd, költő. A múlt század közepén népszerűek voltak művei. A *Palóc dalok* c. kötete két kiadást is megért. Az aggteleki Baradla-barlang múlt századi vendégkönyvének tanúsága szerint 1840-ben megtekintette a barlangot, s a vendégkönyvbe az alábbiakat írta:

A baradlához

*A természet – erő örök ünnepet ül kebeledben ...
Csoda-kincse e' szittya hazának.*

A barlang csillaga c. balladai ihletésű költeményének színhelye minden bizonnyal a siroki vár mesterségesen kialakított járatai, kazamatái, de mivel a költő következetesen barlangnak nevezi, felvettük a barlangi költemények közé.

A barlang csillaga

Bong Őzsi volt Sirokban a
Táj legszebb szűz rózsája,
S a vár Basája kéjrabló
Szemet vetett rája.

Titokban elraboltatá
Mátkája kebeléről:
– De a nép sejté hova lőn,
A Basa rémhíréből –

Hogy ő tépje széjjel e szép
Pórleányka pártáját;
Ki csillagszemén hordá az
Ártatlanság bűbáját.

Kincset, egetföldet ígért
Egyetlen egy csókjáért;
S bűbájos paradicsomot
Szerelmi vonzalmáért.

De a magyar szűz győzhetlen
Állt szive erejében:
Utálat hangzott ajakán,
Átok lángolt szemében.

S meg aláza a vad Basát
Márványtekintetével;
A meg sértett ártatlanság
Szelid büszkeségével.

...De a Basát annál égőbb,
Szilajabb vágy üldözé,
S a várbarlangba záratá
E hú angyalt, lánc közé.

– Mond – várj te rongy fehércseléd!
Szemeten nőtt virágszál;
Büszke magyar leány, a port
Csókold hát lábaimnál.

Ha szép szómra nem osztod a
Gyönyör édes színmézét:
Szived fehér koszorúját
Erőszakkal tépem szét.

Vagy ha tetszik, haragomban,
Ha oly hideg maradsz még:
Ártatlanságod csillagát
– Kutyámmal tépetem szét.

– E szókra örült lőn a lány!
S e pillanat alatt már
A várüregbe hurcolák, –
S ő némán tűr, némán vár.

De könnyei, e szent könnyűk,
Mind egy-egy szent imádság,
A jó istenhez, hogy inkább
Kővé változtassa át.

Mintsem megfertőztesse az
Istentagadó pogány;
S a vétek tűzkoronájha
Égjen tiszta homlokán.

S jött a Basa, – kezeiben
Rózslángú fáklyával,
Ki-derítvén a barlangot
Lobogó világával.

Álmán

közepén
Baradla-
angot, s a

nyal a
zetesen

S még egyszer térdre hullt a bűn
Az ártatlanság előtt;
S gyilkot villogtatva édes
Szókkal esdekelte őt.

De a magyar szűz győzhetlen
Állt szíve erejében;
Utálat hangzott ajakán
Átok lángolt szemében.

A Basa ölelése közt
Mosolygó kőszobor lett,
Mely diadallal mosolygott
A bűnös pogány felett.

S a Basa csókjaiból, mit
Rá szórt kőhomlokára:
Férgek nőttek a barlangban,
Mindenki iszonyára.

Saját, nyirkos, szennyes férgek,
Minők csak ott lelhetők,
A rom szemetében élők,
Fertelmesen hemzsegők!

... Örömeben lőn mosolygó
Kőangyallá e lány:
Szentségteljes örömtől, hogy
Nem bánthatta a pogány.

Hogy pártáját mennybe vitte,
Hogy bűnázdozat nem lett; –
De szemén mátkája után
Mindég ragyog egy könnycsepp.

S ha szeméből lehull e könny,
Gyémánt leszen belőle,
Apró gyémánt, azt mondja a
Tündérmese felőle.

S ily apró fénykövecskéket
Lelhetni a rom körül:
A nép "hűség gyémántjának"
Hívja, s hordja mellékül.

– S még nem mondta el e rege,
A mi legszebb, hangjával:
Mi lett az üldözött leány
Szent ártatlanságával.

Ártatlansága csillaggá
Változott a barlangban;
Ott ég, ragyog éjjel-nappal,
Tiszta hófehér lángban.

Ott ragyog a feje fölött
S senki más nem láthatja:
Csak ha e mély barlangot szűz
Hajadon látogatja.

S az is csak akkor, hogy ha már
Szerelmes határtalan;
Tisztán, forrón mint a napfény,
Mikor már mátkája van.

A fényénél túlvilági,
Bűbájos gyönyört talál.
S szent igézetre gyúl szíve
Szelíd sugárainál.

S ha más megy be: rögtön egy halk
Lángsurranás hallatszik;
Vad sötét lesz a barlang, s a
Fehér csillag kialszik.

Hogy hívták Mátyás királyt (részlet)

...
Be-énekelték nevét
A barlangba,
A templom boltozatjába,
A harangba: ...

...

Reményik Sándor (Kolozsvár 1890—Kolozsvár 1941) költő, Áprily Lajos és Tompa László mellett az erdélyi irodalom egyik vezető költője, költészetében jelentős szerepet kap a természet. Munkásságában a kisebbségi létet szimbolizáló „karszti sors” kérdései és az erdélyi hagyományokhoz, kultúrához, azaz a „karszti földhöz” való ragaszkodás dominál.

Karszt

Hogy volt, hogy nem volt, igaz, nem igaz,
Én nem tudom, de így hallottam ezt:
Ahol ma istentelen sírkövek
Sorakoznak az Adria fölél,
Ott a hegyet rég erdő borította,
Gigászi szálfák rengetegje lengett,
Óriás-üstök, sámsoni haj.

Ám titokzatos törpék serege,
Tengerbe tündérvárost építő,
Alattomosan föl kúszott reá,
Ledöntötte az élőfát cölöpöknek,
Levágta a hegy-Sámson lombháját.

Karszt lett a Karszt.
De Velence felépült

A tündérváros messze-messze van,
És a cölöpök mélyen víz alatt.
A vak hegy-Sámson odáig nem lát.
Magát látja csak, mindig csak magát,
Acélhullámokon tar homlokát:
Jaj, hova lettek örökké zöld fái?!

Irgalmas szél, ki messze kerekedsz,
S a tengert járod és a végtelent,
S lengeted holt fenyőfák illatát:
Súgd meg neki, hogy mégse volt hiába,
Hogy nem hiába hullt le koronája,
Valahol messze tündérváros épült
Halott szálfaiból.

Az erdő poézisa

Magvető Kiadó 1993.

Rozvány György

Rozvány György (Pécs 1939—), építész, újságíró, szerkesztő, jelenleg szabadúszó; építészeti szakcikkei, tanulmányai és útikönyvei mellett 40 éve kötelezte el magát a költészettel. Eddig hét verseskötete jelent meg, továbbiak várnak kiadásra. Az alább verset 2001. szept. 30. dátummal „Rónaki Lászlónak és a Mecsek Egyesületnek” megjegyzéssel írta, amit felolvasott a „ME.-i Ótóra! beszélgetés” c. rendezvényen.

A barlangászok verse

Mint a bányász, ki a mélyben
csákánnyal a kézben
csodálja a szénecsillogást.
Semmiben sem más a barlangász,
ki titkot keres a mélyben,
egy szűk repedésben
merészkedik alá.

Ezernyi földi csoda csalja le oda,
hol nincs sem tél, sem nyár,
csak a föld gyomra korog néha,
mikor megindul a kő,
s az omlás moraja szól vissza.
Csipkerózsika lép elő,
s tapsol a százkezü szikla
fogy az erő, fojt a levegő,
a lámpa rávilágít a titokra.

Képzeld el oda oltárt, templomot,
cseppkőből orgonasípot,
vagy csak egy
harangkötél darabot,
hogy jelezd véle, a mélyben
miféle csodát találtatok.

Mint a bányász kér bocsánatot,
hogy a természetbe váj bele,
s villan a szén fekete szeme,
úgy légy büszke a felfedezésre,
mit rejt odalenn a mély,
az üreg, a vágat, a repedés
meredélye a felszín alatt,
de nyitva hagyod a vízcsapokat.

Míg arcodra hül a sár,
vigaszként villan a karszt komor képe,
az egyik egy denevérré
hasonlít, a másik egy kéve.
Csodavilág a föld mélye,
s hozzá a képzelet gyárt
mindenféle formát pontos illesztésre.
Mind egy közös kézre vár,
a barlangász kezére.

A világnak itt lenn soha nincs vége,
míg a levegő tömjéne
csábít a szűk repedésbe,
s a titok tudtát felhozod a föld felszínére.

MKBT Tájékoztató

2002. március—április

Scheer Béla az MKBT egykori tagja a Kinizsi barlangkutató csoportban – s így elsősorban a Szabadság-barlang kutatásában – tevékenykedett, részt vett a VITUKI 1958. évi albániai vízkutató expedíciójában.

A Föld igazgyöngye

A Szabadság-barlang felfedezésének 5. évfordulójára

A végtelen ég azúrkék
 Színét hogyha csodálad,
 Vagy bársony rét tarka mezét
 Simogatva, ha járod,
 Vagy hófödte büszke bércek
 Felhős ormáról, ha nézed
 A csendes tájat alattad.
 Isteni kép ez, elhiszem én,
 Olymposzi, hajdani látkép.
 De pompás a haragvó tenger,
 Ha nézi csodálva az ember,
 Védve a parti szikla mögül ...

Láttad bár mindezeket,
 S e szépségből még ezeret,
 Nem láttál még mindent, nem,
 Mit a szemnek látnia kell.
 Nem láttad még igazgyöngyét
 A bús Földnek, melyet rejtnek
 Galád sziklák, makacs kőzetek
 És földmélyi, gonosz szellemek:
 A balszerencse és halál...
 Míg lenn a kagylóhéj kitérül,
 Dúl a gigászi küzdelem,
 De százszor megéri, ezerszer,
 Mert a jutalom: győzelem!
 S a győzelem bére: szépség,
 Csoda, melyhez nem fér kétség,
 Amely lenyűgöz és felemel,
 Anyag ez – csengő rímekben...

Ki lámpád imbolygó fénye
 Mellett bizón lépsz a mélybe,
 Hol világunk rejtett éke:
 A Földnek pompás szentélye
 Szikrázva a fényben
 Tárul eléd,
 Mint vad, furcsa éjszakának
 Kőbemeredt, bizarr álma,
 Melyben színnek, formának
 Tobzódik szent orgiája...
 Nézd, ím a csipketetőről
 Rőt lobogó omlik alá,
 A halk zizegéssel játssza a
 Barlangi szél rajta dalát.
 S a karcsú, fehér oszlopok néked
 Ezernyi tornyú várat idéznek...

Szó s az ecset
 Mind kevesek
 Szólni terólad,
 Festeni téged.
 Aki, ha egyszer lát,
 Nem felejtí fényed.

Ajkunk csendes: néma vonás,
 Benned vagyunk, s könyörgünk íme:
 Tárulj elénk, engedj tovább
 Természetnek mesteri míve.

Karszt- és Barlangkutató Tájékoztató

1959. november, p. 1.

Szőke Lajos (Nagybarca 1948—), műszerkezelő, költő, író; 1971—86. között Kurtyánban lakott, jelenleg Kazincbarcikán él. 1971-ben került kapcsolatba az irodalmi körökkel, azóta ír verseket, novellákat, regényt, melyek különböző lapokban és 3 verseskötetben jelentek meg. Az alábbi – a 90-es évek elején íródott – verset a barlang színes világítása ihlette.

Aggtelek

a barlang bejáratánál
mint dinoszaurusz
megkövesedett teste:
szikla magasodik fölénk
prospektusokat lapoznak
a percek: hőfokok méterek
fantázia-szülte nevek
áznak az izgatott várakozásban
s mikor belécsöppenünk
e sejtelmes
föld alatti világba
nyirkosodik már sebtében
előkészített képzeletünk is.

anyósnyelv liheg fülünkbe
fullánkös szavakat
pazar királyi trónon
dülleszkedik palástosan
a fény: itt óriások ott törpék
sápadtra és élénkre változó
körték özönét teríti
szemünk elé a homály
mint alvilági Styx:
kanyarok rejtelve kusza
útjain a karszt vize
koncertterem hátán lovagol
a barokk-zene lelkesen
– cseppkövekkel üzennek
az évezredek

Kézirat

Tompá Mihály (Rimaszombat 1817—Hanva 1868), költő, az MTA tagja. Mind szülőhelye, mind tanulmányai (Sárospatak), mind ref. lelkészként elfoglalt állomáshelyei (Beje, Kelemér, Hanva) karsztos, barlangos tájakon, vagy azok közelében helyezkednek el, így a barlangokat nem csak ismerte, hanem költészetében is jelentős helyet foglaltak el. Nem véletlen, hogy a magyar költők közül az ő költészetében találjuk a legtöbb barlangi témájú, vagy barlangot is említő verset. Tudjuk, hogy sokszor járt a Baradlában és környékén, de mint verséből megtudjuk, a Szilicei-jégbarlangban is. Összegyűjtötte a környék mondavilágát, melyek *Népregék*, *népmondák* címmel 1846-ban jelentek meg. A Jósvalfó közelében fakadó időszakos Lófej-forrás mondáját verses formában is feldolgozta. De a többi barlangos, vagy barlangot is említő költeménye mondát dolgoz fel, vagy legalábbis mondai ihletésű.

A *Csengő-barlang* c. rege IV. Béla királyhoz fűződik, aki a muhi csata után erre menekült, s több monda szerint is a környék barlangjaiban (valószínűleg a Szádelői-völgy Király-barlangjában) talált menedéket.

Érdekes A *barlang lelke* c. vers, amelyben a barlangok keletkezését mondai köntösben, mondai elemekkel átszőve adja elő, mint ahogy A *sztracennai sziklakapu* és A *tengerszem* c. költemény is. A *Denevér* c. vers híven tükrözi a denevérekkel szemben még ma is észlelhető félelmet.

Több költeményben (nem konkrét) barlangot csak röviden megemlít, melynek a vers tartalma, cselekménye szempontjából nincs tovább szerepe, ezeknél csak a barlangemlítés közvetlen szöveggörnyezetét közöljük.

Lófej

A kis Tornát csudás és sokszerű
Ajándokával koronázta meg
A jó természet alkotó keze.
Derék nyárban itt vastag jégcsapot
Fagyaszt mély barlangjában Szilicze,
És benne a lég télben lágymeleg.
Ott Aggtelek csudái vonzanak,
Melynek barlangja lenn a föld alatt
A szomszéd Toma határába fut.
S míg rejtekén bolyonganak lábaid:
Lelked mély gondolatba téved el. —
Regényes völgyek s emlékezetes
Romokkal messze-látó bérczorom,
Tar szikla, zöld mező, erdő s patak,
Rom és patak környékén ősregék
Szólnak lelkedhez mindenütt.

A jámbor népek rettentésire,
Setét barlangjában, a bércz alatt
Lakott hajdan egy lófejű csuda,
Mely vízivó sárkánynak mondaték,
Mivel minduntalan kibútt nyerítve
Sötét barlangjából a szörnyeteg,
És sorra vévén forrást, kútakat,

Csermelyt, folyót a szomszéd tájakon:
Kiitta a végső cseppig vizét —
Széjjeltépvén, kit útjában talált.

És víz dolgában megszorult a táj;
Kiszáradt a malmok zsilipje s a
Szegény munkás kenyér nélkül vala;
S ha mezőn dolgozva szívesen,
Szomjúság gyötré a meleg napon:
Rettegve indult a forrás felé,
Hogy egy kanál vizet meritene;
Félt, hogy ott kapja a rút szörnyeteg,
Mely a szegény népen csapás vala.

A vidéken, egy forró nap delén,
Kegyes zarándok útazott keresztül,
Szőr-köntösében, hófehér szakállal.
És a zarándok szent ember vala!
A forró nap delén megsomjazott,
De nem találván enyhítő vizet,
Nem zúgolódva ballagott tovább,
Szőr-köntösében, hófehér szakállal.

És most elébe egy asszony futott,
Karján emelvén kised csecsemőt,
Felé imígyen ejté szót:

Mihály

re, mind
Hanva)
em csak
ar költők
verset.
Szilicei-
címmel
verses
mondát

ekült, s
barlang-

tösben,
szem c.
zlelhető

ortalma,
zvetlen

„Ímé, ez ártatlan halál fia . . .
Kegyves zarándok kereszteld meg őt!
S az ég áldása légyen útagon!”
És a zarándok víz után tekint;e;
De száraz volt a forrás és patak,
És a kisded kimúla hirtelen . .

Az ájtatos szent férfiú pedig
A vízivó sárkányt megátkozá.
Másnap reggelre megnőtt a patak,
Buzgott a forrás, zúgott a zsilip,
S a nép buzgó hálaadásra gyűlt.
És a vízivó sárkányt azután
Nem látta többé senki a vidéken;
A szent embernek átka megfogá,
Mert a midőn barlangjában hevert:

Torna bérczes szép vidékén,
Hegyoldalban bérczüreg!
A kiáltás, rejtekéből
Csengve-bongva térve meg:
Jámbor éltű népnek ajkán
Csengőbarlang a neve
S szirtein gy hangzik a mult
Halk visszhangja, a rege:

Sárga lombot ráza és hinte
Fák alá az őszi szél;
Búsan gubbadt a pacsirta
Pusztá fészke szélínél;
S kis kosárral szép leányka
Tartott a hegyek felé,
Hol piros bogyoít a som
Késő fája érlelé.

A rejtelmes lánykebelnek
Egy meghitt barátja van,
Álmait, szerelme titkát,
Azzal közli nyájasan;
A rejtelmes lánykebelnek
A dal a meghitt barát;
Dalban hallod szólni szíve
Örömét és bánatát.

Hangos ajka hó dalával
Ment könnyűden a leány;
Vígán lejtett a szomorgó
Völgyön s halmok oldalán;

Reászakadt a hegy nagy-hirtelen;
De meg nem ölte, csak bezárta őt,
Hogy éljen és kinlódjék szertelen.
És a víz, melyet szájából kifűtt
A szörnyeteg, nagy küzdelem között,
Midőn barlangja rászakadt:
Nyílást ütött a hegynek oldalán,
Melyen zuhogva hullt alá a víz.

A hegynek oldalán ott a nyílás,
Amely máig lófő nevet visel.
S dél tájban megzúdul mindennap a
Víz rejtekéből s zúgva hull alá,
És csendesen van ismét más napig.
Belőle mint a monda szól,
A sárkány fűjja a vizet

Csengő barlang

Hangos ajka hó dalában,
Szíve hó szerelme szólt,
Mely forró volt, mint a napfény,
És epedő, mint a hold.

Majd megállt a szirtüregnél
A virító hajadon,
Hol feléje som piroslott
A lefüggő ágakon;
S ím mögötte, hogy bogyoikat
Tépne a fa ágairól; —
Szépleány, érett-e a som?
Egy közel hang, — vajh ki szól?!

Rezzen a lány . . . s kis kosárját
Földre ejti hirtelen;
Néz alá s föl . . . csendes a táj,
És egy lélek sincs jelen.
Szépleány, érett-e a som?
Kérdi a szó, mint elébb, . . .
S nyájas arczu férfi most a
Szirt-üregből ím kilép.

”Még nem érett, — lón a válasz, —
Még fanyar, jó idegen!
De jöjj vélem, elvezetlek,
Amott fenn a bérceken,
Jól megérett puha somra . . . !”
Mond, s elindul a leány;
És mosolyogva ment a férfi
A kecses vezér nyomán.

Ott somoztak bérczetén fenn,
Értt bogyójú fák alatt;
„Tépem én, te jó idegen,
Tartsad a kis kosarat!”
A komoly, szép férfiúhoz
Mond a lányka biztosan;
És az a szót megfogadva
Sommal a kas rakva van.

Kondulván az est harangja,
Intő a szép hajadont,
Hogy lakába térme vissza
A rejtélyes férfi mond:
”Vedd e gyűrűt, jó leányom!
Viseld gondját, s ne feledd:
Bajban vigaszt, vagy szerencsét
Hoz reád ez, ugy lehet!”

És ajándokát a lányka
Megköszönve távozott
S a gyűrű szegény fejére
Nem szerencsét, bajt hozott:
Szeretője látván, a mi
Nem volt újján az előtt:
Pirongatta, megvetette,
Mint egy álnok hitszegőt.

„Hol vevéd a drága gyűrűt : . . ?
Hűtelen vagy, hűtelen!
Isten hozzád, csalfa! többé
Nem beszélsz már én velem;
Éld világod kedveseddel,
Bujdosásba mégyek én!”
„Oh ne menj!” eseng a lányka,
„Elmegyek!” mond a legény.

„Csak az Isten tudja, látja,
Híved voltam, az leszek
Gyázkoporsóm bezártáig . . . !”
A megrémült lány szepeg,
És a gyűrűt kutba dobja;
De nem lágyít a fiún,
Zordan indul, s nyomán a lány
Kérlelőn és szomorún.

És a csengő nyílás száján,
A háborgó pár megállt;
Bérczürengnek rejtekébe
A leányka békiált:

„Gyűrűt a ki nékem adtál
Jer ki nyájas idegen . . . !”
Csengve-bongva tér meg a szó,
– És a férfi megjelen.

„Nem hozott gyűrűd szerencsét!
De keserves bánatot;
Mátkám szívében miatta
Nagy gyanúság támadott;
Hűtelennek tartva, mostan
Ha világul elmegeyen:
A sirba visz, olyan nagy bú
Marad az én szívemen!”

A mosolygó férfi kezén
Fogta most a távozót,
S rábeszélő, nyájas ajka
Békéltetve ejte szót;
És szívet a bús legényke
Könnyebbülve érezé,
S indulának mind a hárman
A közel helység felé.

Ott az ifju pár csodája
S rettegése egyre nőtt:
Térdet hajtva, nagy kicsinnyel,
Az idegen ur előtt;
Néma tisztelettel állva,
Szólni a nép nem mere,
Mivelhogy a férfiúban
Fejedelmére ösmere.

„Hű a lány; fiú, okos légy!
Kedvesed most megbocsát!
S kutba dobtad balga lány, te,
A király ajándokát?
Nem mondam-e: vedd e gyűrűt!
Viseld gondját, — s ne feledd:
Bajban vigaszt, vagy szerencsét
Hoz reád ez, ugy lehet!”

S hogy czimert nyert vőlegénye
Nagy pecsétes iraton:
Csakugyan hogy szerencsét vőn
Gyűrűjén a hajadon,
S ő, ki Bélát elvezette
Érett somra, a tetőn:
Egy, mind e napig virágzó
Család ős szülsége lőn.*

*Nem messze a hegynyiláshoz szintén van egy barlang, mely ma is Bélabarlangjának nevezetik.

A barlang lelke

Erő felkelt, — kiterjedt és teremte,
Alkotva lőn mindennek száma, rende:
A mindenség nagy gépe, egy hajszálnyi
Igazítás nélkül elkezdte jární.

Pihent, járt, folyt, égett, veszett és tenyésze,
Minek mint volt útja s rendeltetése,
S hogy működven, magát ne rúgja széllyel:
Minden körül lőn abroncsolva léggel.

Erő megnézve, mit teremte karja,
Gyönyör- s elégüléssel függe rajta;
Hanem *Zavar*, ez irigy, durva szellem,
Művét ócsárolgatni kezdte fennen.

Sőt, felbőszülve a magas tökélyen:
Rombolni, dúlni kezdte szörnyüképen;
Hogy visszajöjön, min kedvet találja,
A *zürzavar* kietlen vad világa,

S a földet bős haragban megrohanva,
Nyomán a pusztulás gyász romja, hamva;
Erő, sokáig csak mosolyogva nézte,
Szólt komolyan megfenyegetve, végre:

„El, vad szellem! amelyet bős dühöd ront,
Enyém a mű, enyém felette a gond.
Ki alkotásra törpe s képtelen vagy:
A dúlással, karod mit kezdte, felhagyj!

Majd rontok én, ki építék! Enyém lesz
Az életen a hűn dajkalkodó kéz;
Enyém a pusztulás feletti nyomdok,
Ki rontva alkotok s alkotva rontok.

Azért szűnj meg, — ne kísértgesd türelmem
Hosszú voltát te átkos durva szellem . . . ,
De *Zavar* a kezdett uton tovább ment,
S megesküdt, éllel felforgatni mindent.

Magas hegyek gerincein megállva,
Zugó vihart fűtt a világra szája;
Nyögött a rengeteg, — s a büszke tölgyek,
Egymásra felszaggatva, törve dőltek.

Aztán mint a vakondok, vakdühében,
Magát a föld gyomrába fúrta mélyen;
És hanykolódni kezdett oly erővel,
Hogy minden élő rettegéssel tölt el.

A föld erős oldalbordája, csontja,
Ős gránit-sziklák törtek meg ropogva;
A tenger ingó teknőjéből, a part
Felett, a víz nagy zúgással kiloccsant.

Erős várak rogytak halomba, büszke
Tornyoknak nem maradt csak romja, üszke.
Felfordul a sírbolt, ledől az oltár,
A nagyságos Isten házába' volt bár.

Fut aki él. — és két vérző kezével
Takarva bé szemét, sír, jajveszékkel,
Sóhaj, sivalkodás, átok s imádság,
A levegőt, egymást szaggatva, rázzák.

S hogy még nagyobb legyen, mit szerte látott,
A zürzavar, kétségbeesés s az átok:
Zavar, vén ember-arcot ölt magára,
Mellén borúlva el nagy ősz szakála.

S magát egy út melletti romra vetvén,
Őrjöngő fájdalom látszik keservén.
Kiált, nyög, — és keblét szaggatva, tépve,
Omló könytől ázik fel sárga képe,

S örült, hogy e vad kint szemlélte annyi
Fogékony szívre gyorsan elragadni;
S ki már megenyhült, vagy nyugodt maradt még
Szilaj kétség útjára vitte ekkép.

E vad szerepben, így lepé meg őtet,
Hatalma a felgerjedt Erőnek.
S egy percben a mennyboltig felragadva,
Másban megint az omladékra csapta.

Aztán lebűvölé . . . s annak felette
Felvön egy nagy hegyet s reá vetette;
A hegy s a bűv-erő úgy rányomúla,
Hogy szabadulni nem tudott alúla.

Rugott, vergődött, hogy nyilást ha lelne . . .
S mint a kenyért, kelő kovásza lelke:
Forró lehe a bérctet feldagasztja,
Kisebb, nagyobb barlangot fúva abba.

És méreg futja el küzdése közben,
Látván hogy rab s hatalma megtöröten.
Bujkál üregből, rém gyanánt, üregbe,
Jövén menekni és rombolni kedve.

De megrémül Erő dörgő szavára:
„Légy szörnyeteg, e vak barlangba zárva!
Dulván építs . . . ! s ez alvilági élet
Gyöttrő csalárd játékát űzze véled!”

És rab maig. A képzelet gyakorta,
Tört képeit múltjának összehordja;
Ugy tetszik, hogy szabadságban van újra,
S Erő művét éh vággyal rontja, dülja.

S örül, *síró* szerepét újra játszván,
S hogy száz kebel vérzik *könyhullatásán*;
És mind ebben csupán csak egy való van,
Hogy a barlangban *könyje hull*, valóban.

Mint aki álmában sír és szemének
Harmatját érzi képén, hogy felébred:
Köncsepp hull a rabszellemnek szemébül,
Melyből a barlang száz csudája épül.

Mert ami képet lázas álma vészen:
Megtettesül kővé váló könyében;
Erdő, halom, lapály és bérci kőszál,
Állat, növény és embermű elő áll.

Itt oszlopok felett dús csarnok íve,
Ott a templom szobrokkal ékesítve;
S felette a sok sípu orgonának,
S az oltáron angyalkák függnek, állnak.

És mindenütt, száz változatban áll a
Küléletnek százféle képe, tárgya:
Míg néhol, egy mesés, csodás világból
Átvett alak rémséges képe bámúl.

És a fogoly magához térve, lázadt
Dühvel lerontja, mi könyéből támadt;
Aztán megint építeni kezd, – csalékony
Almak között *sírván* az omladékon.

Majd kóborol, – fáklyadat elfuvalja,
A cincogó denevért rendre falja;
Felsí midőn a szekérútra téved,
Hol egykor rabja lőn Erő kezének.

Áll a világ. Vész, inség olykor éri,
De mindezt nem Zavar okozza néki;
Hol bomlik: változást Erő akart ott,
Mert ő alkotva ront, és rontva alkot.

Denevér

Oh ösmerünk, jól ösmerünk!
S kérdezzük a természetet:
Mi célja volt, hogy csuda légy,
Féreg- s madárból összetett?
S keltsen szokásod, alakod
Ellenszenvet s utálatot?

Hátrálsz, eltűnsz a fény elől,
Mint kit a forgósél sodor;
Míg fenn öröm s élet zajong
Rejt hangtalan, gyanús odor! . . .
Jól van . . . ! mért is sötétlenél
A nappal tüneményinél?

Hanem mihelyt az est leszáll,
Elhagyva titkos üreged,
Repkedsz bátran arcátlanul,
Szemünk csak ki nem vered!
Az ember elbusúl, ha lát:
Várhatja már az éjtszakát . . .

Tudjuk, hogy a reggel gyötör,
És vágyad a homály, köd, est,
Nem is hisszük, hogy hajlamod',
Hogy undok bőrödöt levesd!
– De mért vagy olyan nyugtalan?
Kétség nálad mi okra van?

Találgatod, hogy' lenne jobb:
Elbujni, vagy szálldosni fenn?
Ah, nem tudod: mit érts eme
Bizonytalan szürkületen?
És zavarod nagy a miatt,
Hogy alkonyul-e, vagy virad?

A visszhang

A déli tengerpart fuvalmas
Szelíd tájékirúl,
Hol kék a menny s a föld örökké
Tavaszs-zinben virúl:
Két tündér vándorolt nyugotnak,
Mind-kettő szuzép, deli;
Örömtől zengenek nyomukban
A lég ösvényei.

Hang volt az egyik és utána
Ki könnyen lengve szállt:
Szép anyja *Visszhangnak* nevezte
Az ifju szép leányt.
A lányka, anyja képe mása,
Járása és szava,
Egészen az volt, – tán ha gyengébb
És halaványabb vala.

Utánok, hortyoló lován, a
Vihar közelgetett;
A mén sötét, lengő serénye
Borítván a leget;
Hogy a szülőtől elragadná
A kedves magzatot:
Földön és tengeren keresztül
Utánok vágatott.

Közel hallatszott már zugása,
Bár amelyet vere,
Feltűnni tisztán nem hagyá még
A por fellege.
A két vándor, hogy el ne vesszen,
– A vész rohan vadúl, –
Mély, bérci barlang rejtekében
Hallgatva meglapúl.

A vész előtör vad haraggal; –
A bérci büszke cser
Megroppan, – a sugár fenyőszál
Szilánkokban hever.
Kuszált a rét, ki van sodorva
Medréből a folyam;
Rom és inség marad nyomában
A merre elrohan.

S midőn jól elhaladt, csupán vad
Zugása hallaték;
Kijött a *hang*, de gyermekét a
Barlangba hagyta még.
Készíte néki lágy mohágyat,
És arra fekteté;
Maga megnézni a dühös vészt,
Elsuhant kifelé.

De szólt még a barlangnyilásnál:
„Leánykám, itt maradj!
Szavamra majd midőn kiáltok,
Rögtön viszhangot adj;
És tudd, ha nem hallasz kiáltást,
Hogy veszve már anyád;
És én tudom, hogy veszve vagy, ha
Választ ajkad nem ad!”

Elszállt a hang és özvejárta
A bércet és mezőt;
S látván, hogy a vész messzeföldnek
Vidéken jár, üvölt:
Kiáltott – és saját szavánál
Nem hallott egyebet;
Ismét, meg ismét . . . s hangosabban,
De semmi felelet . . .!

„Ah gyermekem, kedves leányom!
Miért hallgat szavad?
Meglesve a vész, rejtekedből
Kicsalt és elragadt!
Ah mért éljek nélküled én is . . .!”
Ím, visszatér a vész:
Szólt, s a vihar karjába futva,
Zokogva elenyész.

Viszhang, a barlang rejtekében
Ülvén addig magán,
Édesded mély álom nyomá el
A szirt mohpamlagán.
De rögtön felrezzent ijedve . . .
És hosszan hallgata,
Mi volt ez? álmodott csupán? vagy
Hangnak, zengő szava . . .?

De nem hallott mást a viharból,
Amint zuhogva ment;
Az is lassan elhalva, – végre
Lőn szerte néma csend.
„Oh szólj anyám? e bús üregben
Ne hagyj el gyermeked;
Hagyj veszni véled a viharban . . .!”
De hang nem érkezett.

S a tündérhölgy bús rejtekéből
Nem mer kiszállani;
Ott ül maig, – és várva anyját,
Nincsenek álmái.
S nehogy bus ajka válaszolni
Hangnak feledjen el:
Minden kiáltás szózatára
Gyöngéden megfelel.

A tengerszem

(részlet)

...
A távoli bérceknek egyenes irányban,
Lyukat kezdett vájni a földnek gyomrában,
S az iszonyu munkán, földön sziklán által,
Lassan bár, de haladt segítő hadával.

És a szörnyű erő, mellyel dolgát tette,
Ijesztő földingást okozván: felette
Erős városoknak lőn végső romlása,
De ő mit sem gondolt ezekkel, csak ása.

S amint elébb, elébb jutott a föld alatt,
Egyszerre üreges hegybarlangba szakadt;
Szelek tanyája volt a sötét föld odva,
Kik ott tekergőztek nagy gombolyagokba.

S most a szűk bejárón, mint a kigyó feje,
Üvöltve nyúlt, csuszott mindenik kifele;
Benn a sok gombolyag fogy és kisebbedik,
Körül-ér a földön, oly hosszú némelyik.

És áttör a király sziklát, földréteget,
Tolongó hullámok állván háta megett.
Majd olyan hegybe vág útjának közepén,
Holott mészkő terem, gyulékony gyanta s kén.

S alig érzé meg a mész a hullámokat,
Sisegni, forni kezd, melegszik és dagad;
Aztán lángot kap a több gyúlananyag vele,
S zubogva fő, rotyog a földnek kebele.

Végre miképen a forró üst a fedőt,
Tűzfolyam löki fel dörgve a hegytetőt;
S vörös hullámokkal harsogva elárad,
Hamuba takarván a virágzó tájat.

De a tengerkirály minderre nem tekint,
Egy percig pihenvén, tovább rombol megint;
S eljut a kincsszellem aranybarlangjái,
Hol megmérhetetlen gazdagság csillámlik.

...

A kincskereső

(részlet)

Nagy erdőség felé két vándor indul,
Ez ifju még, amaz már hetvenen túl;
Mely mint bomlott ostor szakadt két ágra:
Az útfőnél az agg leülve vára.

És mond: „Fiam! jobb lesz utazni ketten,
A nap leszáll, éj és vadon kietlen!
Én jó uton foglak vezérni téged:
És agg fejem minden bajtól te véded!”

S a két utas megy a setét vadonban,
Hovatovább egymáshoz fülvé jobban;
– Nagy ritkaság, hogy ily hiven vezessék
Egymást: ifjú erő és agg eszesség!

És míg az ősz multjába tér, beszélvén
Jó, rossz sorsát, mely átvonúla éltén:
Előre száll az ifju gondolatja...
Tul a bérceken szerető sziv fogadja.

Amint az út fogy: lelke annyit érez,
Repülni vágy réglátott kedveséhez;
A lány szegény, nincs drága gyöngye, kincse,
Legfőbb kincsül hogy a sziv őt tekintse!

És jó az est, leszáll aztán az éjjel, –
Birkoznak a kelő vihar szelével
A rengeteg hatalmas águ fái; –
„Vajh hol fogunk most enyhelyet találni?!”

Az agg letér az útról s jól irányoz,
Mert érve tág barlang sikátorához:
Leszállanak sötét öblébe annak,
Hol a vihar dühétől óva vannak.

S míg odafenn zuhog, csattog, villámlik:
Olykor hat egy múltó rezgés odáig.
Vagy a hangos, öblös barlangtorokban
Megőrvényező szélvész zug ottan-ottan.

Rejtelmivel megérkezett az éjféli,
Némán ül a fiú az agg fejénél;
Majd szól halkán: "Mit látsz öreg?" – de álom
Vett már erőt a fáradt úti társon.

Az ifju néz... szürkülő fény világol
Előtte a barlang zugába' távol;
S amint később erőt vesz a sötéten,
Lelket kap a fiú, hogy arra lépjen.

Tág pinceként ki van öblözve a fal,
Erős vasrács az ajtó, nagy lakattal;
S belől tömérdek kincs! medence, kádak,
Gyémánt- s arannyal színig töltve állnak.

....

A fénybogárról (részlet)

...
Árván maradt a
Tavas leánya;
S díszét buvában
Elveszti, lehányja.
Magát elrejtve

A rengetegbe,
Kietlen barlang
Homályián lappang,
S zuhatag mellett;–
De nem lel enyhet.

...

Oltárkő (részlet)

Karvaly, sötét barlangja rejtekén,
Járt föl s alá, miként az éji rém,

...

Diós-Győr

A 46 versszakos – Diósgyőr kialakulásával kapcsolatos – mű alábbi bevezető versszaka említi – valószínűleg a Diósgyőrtapolcai-barlangot.

Tudjátok, hol van Diós-Győr?
Láttátok a regényes tájt:
A bérczet és barlangot, melyet
Az ős erő építte, vajt?

Hegyeskő (részletek)

A hosszú mű Lubló lovagról szól, aki Lubló várát nem tudta felépíteni, ezért a barlangban élő gonosznak eladta lelkét.

A rengeteg legzordabb tája,
Gonosz léleknek volt tanyája;

Barlang-lakát sok ezer öltre
Felnyúló hegyes szirt jelölte.

.....
 Lakát háromszor megkerülve,
 Kiáltott s midőn nem is vélte még:
 A barlang átkozott lakója megjelenék;

“Építsd fel a váram...!”
 “Add lelked nekem...!”
 S megszáradt a vér
 A frigykötésen.

...

Lubló azonban hosszú lelkiismeretfurdalása végén zárdába költözött, ahol megbánva tettét, feloldozást nyert, s ezzel a gonosz elvesztette hatalmát fölötte, aki dühében:

...

Barlangjánál, a mely nyúlott az égre,
 Böszült dühében a sziklát feltépte,
 Hogy a magasból azt a várra vetvén:
 Halom legyen a benne veszteketestén.

...

Az első megjelenéskor az idézett részek az alábbiak voltak, a költő később átírta:

...
 A bérci táj legzordonabbika
 Gonosz léleknek vala birtoka;
 Barlanglakát, a pusztá rengeteg
 Mélyén, hegyes kőszirt jelölte meg.

...
 S háromszor megkerülve lakhelyét,
 Háromszor felkiáltva önnevét:

*A barlang átkozott lakója, kék
 Lángban, a csúcs felett megjelenék.*

...
*S amely sötét barlangját fődte el:
 Böszült haragban, zúgva tépte fel
 Az óriási nagyságú követ,
 Melyet kétség kívül a várra vet...*

...

Eperjes (részlet)

A 9 versszakos mű alábbi bevezető versszakában utal arra, hogy a barlangokkal kapcsolatban sok rege forog a nép száján.

Meghagyta nekünk a letűnt idő,
 Óreg regékben sok történetét,
 S ki hallgatózik pusztá templomok,

S forrás vidékin, ó romok körül,
 Barlangnyilásnál, s mély vadonban:
 Hall sok csodás, hall sok szép dolgokat.

...

A sztracenai sziklakapu (részlet)

...
 Szirtes medrében habtik a Garam,
 Futamva egyhangú zajával;
 Tündéri szép völgy! melyet fenyő,
 – Mig jó illatot hoz dúsan elő, –
 Örökzöld ernyővel beámyal;
 Ahol minden lépten, nyomon
 Más, változó kép csábja von.

Itt, mint virágkert rád nevet,
 Szemlélsz tovább vad bérceket
 Egymás hátára ágaskodva...
 – Alól barlang, a vén hegy odva.

A sztracenai hegyszorosban
 Magas, sötét szirtkapu áll,
 Tekints fel és kebled megdobbán,
 Amint az ív alá jutál;

Bősz órjasokat lát a képzelet,
 Kiknek vaskarja szirtet szirtre vet.
 Pedig, mikép él e regében,
 A Gnómok építék e szirtfalat,
 Kicsiny, arasznyi teremtések,
 Kiknek országa van a föld alatt.
 Morzsákból épült, s felépült, mivel
 Az egyesült erő csudát mível.

S ez úgy történt, hogy a Gnómfejedelem,
 Ki Hollókőnek gyomrában
 Lakott gyémántpalotában,
 Megnősülvén, menyasszonyért megyen.
 Népe ezalatt, – míg a föld aludt –
 Rakott számára diadalkaput.
 S midőn az éj késő óráiban,

A násznép bevonult alatta:
 Virág, lomb, kalász, gyémánt és arany,
 Alant s fent a földnek mi kincse van
 Halmozva volt az ivre rakva,
 Hogy a pár élte tartós légyen
 Ifjúságban, örömben, fényben.

...

Akkor a Gnómok bús királya
 Elköltözött más messze tájra.
 Parancsán a fénycsarnok összedül,
 S a multra útaló emlékjelül,
 Nem enged fennmaradni egyebet,
 Mint a szirtkaput a mély völgy felett,
 Melyen görnyedve hordta át
 A nép a bércnek aranyát.

...

Pusztuló erdő

(részlet)

...

S míg látni a fát bús, epesztő:
 Kétségbeajt a sarj, a vessző . . .
 Rosszul fakadt, növése görbe,
 Nem fel siet, de a töbörbe.

...

Tompa Mihály összes költeményei II.
 Nemzeti Tankönyvkiadó 1994.

Tóth Bálint (Keszthely 1929—), író, költő, műfordító; József Attila és Literatura-díjas; a magyar költői hagyomány minden változatát kiaknázza.

Nagykovácsi Európa

Fél öt. Vadászik még a denevér.
A templomtéren elbődül a busz,
s a vén Ökörhajcsár, az Arkturusz
a Nagy-Szénás istállójába tér.

Az égre fújtat az Aldebaran
a sáfrányszagú szemhatár felett,
vörös bika szeme villog,
rabol hétcsillag-nyakláncú leányt
fehértestű felleget.

A Delfin Nyugatra a kékbe merül,
közel a part: a tapintható világ,
a Hétlyukú barlangnál Vénusz ül,
bontja kontya színaranyát.

Míg élesem a szürkület árnyaival,
nyílik a vérgyűrű-som,
virágzik a fagyal,
a szűzlány öléből a zöldbe
csordul egy pipacs első vércsöppje.

Szép versek 1981
Magvető Kiadó

Az barlang iránti őszinte lelkesedést és elragadtatást tükröző alábbi verset egy akkor 20 éves fiatalembert írta, aki születése óta béna, és csak tolókokcsiból ismeri a világot

Az Aggteleki barlang

Mily jó, hogy az ember nyugtalan, kutat,
föltárva föld mélyén rejtett titkokat.
Érték, kincs e barlang, tündérpalota,
álomvilágot rejt labirintusa.
Valóságos szentély, hová itt belép,
s ámul áhítattal az emberiség.
Művész a Természet évezrek alatt
mesterművet készít lenn a föld alatt.
Építész és festő, szobrász egymaga,
folyton újat alkot, nem fárad soha.
Rubint, smaragd, zafir, gyémántfény vakít,
csábos gyönyörűség édenébe hív.
Bármerre tekintünk, képzeletbeli

mesealak néz ránk, s fátylát lengeti.
Cseppkőcsipkés ékes, karcsú szlopok,
vállon tartanak több díszes csarnokot.
Hová most belépünk, hangversenyterem,
itt zeng a legszebben dallam hangszeren.
Kristályosan tiszta levegője jó,
beteg szervezetre gyógyírként ható.
Ki varázskútjának vizéből iszik,
így mondják: mit kíván, beteljesedik.
Megízleltem én is e kútnak vizét,
Varázslata rajtam beteljesedék:
Végre megláthattam e csodás helyet!
Élmény volt! Feledni soha nem lehet.

Karszt- és Barlangkutató Tájékoztató
1973. 1. p. 18.

Varga Ferenc Almás (most Homoródalmás) tanítója (iskolamestere), aki az érdeklődőket vezette az Almási- (Homoródalmási-, jelenleg Orbán Balázs-)barlangban, így többek között Orbán Balázst is, amikor az alább irodalomként megadott művéhez az adatokat gyűjtötte. A barlanglátogatás után a látogatók rábeszélésére a mester szavaltta el a barlangról szóló saját versét melyet Orbán Balázs „*mint a népköltészet egy igen szép gondolatokat felmutató példányát*” könyvében való közlésre érdemesnek tartotta.

Azt kérdem, hová méssz utazó barátom?
 A kőlikba: tehát fogadd el tanácsom.
 Kiérvén Kőmező tágas karajára,
 Nézz az ott száguldó sasra és héjjára,
 A sziklák közt régen még sólyom is lakott,
 Öreg emberektől gyakorta hallatott.
 Innen beindulva, egy balog hajtásra,
 Kiálts, osztán figyelj ecchoi szólásra.
 Ne menj egyenesen, hanem rézsutoson,
 Miként jární szokott az embert ittason.
 Beérkezvén aztán a víz fenekére,
 Igyál, – ha téged már szomjuság ére;
 Mert lassanként a víz majd mind beszivárog –
 S lelked vizitalra hiába sovárogo.
 Merengő kőszirtek feletted függenek,
 És leszakadással téged ijesztenek;
 Még a napsugár sem mer közikbe sütni;
 Tartván, hogy a szikla oda fogja ütni;
 Hanem dél tájékán mégis csak bepillant
 Rövid időre bár s már tovább is illant.
 Alább menve jobbra a Lócsúrt találod,
 Illő lesz gyertyával ezt is megvizsgálnod;
 Ősszel kecskepásztor békén hál gángjában,*)
 S nem teszen a farkas soha kárt nyájában.
 Beljebb kőcsepegést szépet találhatni,
 Hogy ha boltozatját kezded vizsgálgatni.
 Oh de tovább menve – csecsemő módjára
 Kerekedik ember mind a négy lábára.
 A belső szobában lábadra felállhatsz,
 Jobbra is, balra is megint elsétálhatsz.
 Kijöve balfelől, egy nyílás láttatik,
 Mely jelenleg püspökútjának hivatik;
 Mivel Hajnald Lajos ő excellentiája
 Itt lebocsátkozott sergünk**) csudájára.
 Mindjárt balra látszik a kőliknak száda,***)
 Valósággal mint egy felnyitott láda.
 A csinált grádicson felérkezvén belé
 Bámulva tekintesz reá s az ég felé.
 A rakott kőfalon nézz lövő lyukakra,

Melyeken golyókat szórtak tatárokra.
 Mikép a tatársáncz s kápolna mutatja,
 Ide vonulni volt Almás gondolatja.
 Azt is beszélük: hogy végre egy vén leány
 Maroknyi lisztjét is megsütötte s egy fán
 Kidugta s hangosan eképen kiáltott:
 „Ott künn tü éheztek, itt mi eszünk pánkot.”
 Csala is felmászott egy magas sziklára
 A csorda tatárnép megvizsgálására,
 Hej de alá bukott ép a tetejéről,
 Ma is Csala-tornya: hívják ő nevéről.
 Éjszaka bemenvén egy és kettő harmon
 Indulj meg a végső jól kitetsző számon,
 Mind keletnek tartva láthatsz jobbra meg ott
 A mi szűszékunkhoz hason kőszűszéket.
 Eddig a sötéthez szemed hozzá szokott;
 Vigyázz jól, ne adj az elesésre okot.
 Egy sziklatetőre felérkezvén végre,
 Bámulva nézz alá borzasztó mélységre.
 Lefelé indulva könnyű itt elesni
 Lassanként lábodnak helyet kell keresni,
 Tekints fel ezen nagy mélységből azonban
 Hát magad találod egy tágas templomban;
 Egy szikladarabot ott látsz függeni
 Melyet hatalom tart; de csak az isteni;
 Tovább szemlélheted boltján is ez ívet
 Kőcsepegés képzi ezen csudás művet.
 Beljebb a denevérganéjtól sáros hely,
 Ezen által menni kalauzra figyelj
 Elérsz a csontokig szorosabb gang alatt,
 S lelkedbe ötlődik a fontos gondolat:
 Minő csontok ezek? és nem jár itt senki
 Hogy vagy egyet kettőt mindig ne vinne ki.
 Én te reád bizom már az ítéletet:
 Ember, állat bizony itt sok elveszhetett.
 Menjünk tovább, tovább; ki ide vezetett,
 Mutat ennél sokkal nemesb élvezetet.
 Balra egy kis oldalkamrába mehettek,
 Láthatni a falon sok névjegyzékeket,
 Herczeg, gróf, báró, ur, szolgál és másokat,

*) Folyosójában. **) Utazó csapatunk. ***) Nyilata, torkolata

Kisebb s nagyobb fényben ragyogni azokat,
 Egyik a másiknak nevét bepiszkolja,
 S a magáét arra nagy bajjal mázolja.
 A denevérganéj ténta helyett szolgál
 Kinek nincs plajbásza: Ir, neve is ott áll.
 Ezt elhagyva tüstént egy kémény aljába,
 Könnyen beláthatni a kutya lyukába;
 A mikoron itt járt ő Excellentiája,
 Tudatám, hogy sáros lesz reverendája.
 Ezen kutyalikon átbuva, – tágosul
 Az út, és mind a kétfelé elágasul.
 A kutyalikától néhány lépésnyire
 Találsz a Charybdis és Scylla közire;
 Az átmenetelben sáros lesz köntösöd.
 Tudom hogy itt nem járt sem apád, sem ősöd.
 Eddig hozzá szoktál már a mászkáláshoz,
 Tudtodra kell adnom, érkezel már máshoz.
 Se baj! itt fogsz drága kövekre találni,
 Topász, kristály, s egyéb nem tudom számlálni,

Ilyenekben szoktak a hősök csatázni.
 Engedelem: ha ma nincs kinek szolgálni,
 Fekete nevű mémők ezeket fellelte
 Fattyú drága kövek, felöllök hirelte
 S biztomban én is küldök Kolozsvárra
 Onnan azt izenték: hogy nincs semmi ára.
 Midőn ezen üreg végére eljutál
 Varga Ferencz nevét láthatod a kútnál,
 Tovább akarsz menni, szivesen kísérek,
 Ha te balra indulsz, jobbra utólérlek.
 Gondolkodjál inkább a kimenetelről,
 A földi pokolból, e borzasztó helyből.
 Szánakodjál inkább: a kik nagy inségben
 Fogságot szenvednek gyászos sötétségben.
 Végre kiérkezőn a világosságra,
 Tekints fel az égre, a meny s föld Urára,
 Adj hálát ő neki, hogy a kőboltozat
 Míg alatta jártál, reád nem szakadott.

*Orbán Balázs: A Székelyföld leírása I. köt. p. 94.
 Pest, 1868.*